

הרצח ראש ממשלת איראן, היתה סהראן לנקודת תורפה עולמית. אך ההתעניינות לא נתעוררה מפני שרומארא היה איש גדול. שליטים רבים שנרצחו לפניו זכו רק כדאגה והתעניינות מצומצמות, מבלי ששמותיהם יגיעו אל מעבר לתחומי המרחב. אלא שהפעם נגעו שלושה הכדורים, שנורו במסגד בטהראן, לא רק בחיי רומארא; הם העמידו בסכנה שליט אחר, שליט חזק יותר וחשוב יותר: הנפס.

מליונר אוסטרלי. החיפושים אחרי הנפס במרחב התחילו לפני כ-50 שנה. אורח אוסטרלי קיבל זכיון על כל שטח איראן, (מלבד האזור הצפוני על חוף הים הכספי) תמורת 10,000 לירות. בשנת 1908 נמצא נפט בכמויות גדולות. הממשלה הבריטית קנתה 52% ממניות החברה תמורת 2 מיליון לירות, בעיקר לצרכי הצי המלחמתי.

גם במצרים נתגלה באותו זמן נפט, אך הכמויות היו קטנות. הן מספקות עתה, בעיקר, את צרכי המדינה עצמה. בעבריהודן, טוריה וארץ-ישראל נמסר זכיון, לחיפוש נפט בלבד, לחברת הנפס הצירקית. אולם עד עתה לא נמצא נפט בכמויות, המצדיקות את ההשקעות הגדולות הכרוכות בניצול שדות נפט.

לעומת זאת, נמצאו מעינות אדירים של נפט בעירק ובממלכת ערב. חברת הנפס הראשונה בעירק נוסדה כאשר הארץ עוד היתה תחת שלטון תורכי, שמסר זכיונות לאנגלים, לגרמנים, לאמריקאים. אחרי מלחמת העולם הראשונה חילקו האנגלים, הצרפתים, ההולנדים את הנפט ביניהם, ולפי הסכם בינלאומי הקימו חברה משותפת שהנצל את הזכיון. אז התערבו האמריקאים, שרצו גם הם חלק באוצר הגנוז. אחרי מו"מים דיפלומטיים, שארכו חמש שנים, הוסכם לשתף גם אינטרסים אמריקאים בחלק שדה בחברת הנפט העיראקית.

מכל השינויים והסידורים הללו, נשארו שני שרידים, מזכרת לימי הראשית של החברה: החברה חייבת לשלם לתורכיה, החל מ-1926 ובמשך 25 שנה, סכום השווה ל-10% מהתשלומים המשתלמים לממשלת עירק; בעלהון ארמני, איש בשם גולבנקיאן (האיש העשיר ביותר בעולם), שהיה אחד המתוכים העקריים בימי התורכים, קיבל 5% ממניות החברה, המכניסות רווחים דמיוניים לקופתו הפרטית.

נפט במקום פנינים. הנפט העיראקי התחיל לזרום בכמויות גדולות רק בשנת 1934, עם גמר הנחת הצינורות לחיפה ולטריפולי שבלבנון. החברות האמריקאיות, שקיבלו לידיהן את הזכיונות על הציראקי הערבי, התחילו את פעולותיהן

* רובט של 750,000 תושבי טהראן, שתפשה מקום בעתונות העולמית, שותים מים הזורמים בתעלות פתוחות לצדי הכבישים. מהלכים חפים בבלוויי סחבות.

הנפט: מליך המזרח

בשנות 30-1920, כאשר היה חשש, כי אוצרות הנפט שבארצות הברית ייבשו. הופעלו כל האמצעים הדיפלומטיים והכספיים של חברת הנפט ומיניסטריון החוץ האמריקאיים, כדי לגלות ולרכוש מקורות חדשים.

אחרי לחץ חזק על משרד המושבות האנגלי, שאסר על השליטים הנמצאים בחסותו לנהל משא ומתן עם חברות זרות, קיבלו האמריקאים, בשנת 1930, זכיון לגלות נפט באי בחריץ שהיה מפורסם עד אז כמרכז שליית הפנינים. כאשר נתגלה שם כעבור שנתיים נפט, נשאו האמריקאים את עיניהם לממלכת איבן אל-סעוד, שאת חופיה אפשר היה לראות במרחק 35 ק"מ מבחריין.

היאנקים באים. איבן אל-סעוד (שלא היה קשור בשום חוזה עם האנגלים בדבר מסירת זכיונות נפט) הצליח זה עתה ללכוד את השבטים הבדואים, שתחת שלטונו, ליחידה פוליטית אחת. הוא בחר בשנת 1933 בחברה אמריקאית, מחשש שהאנגלים השולטים בכל הארצות השכנות, ישתלטו גם על ארצו.

אולם החברה האמריקאית לא עשתה כל מאמצים, לגלות נפט; בינתיים נתגלו מעינות חדשים בארצות-הברית, לא היתה סכנת מחסור. רק בתחילת מלחמת העולם השנייה החלו בניצול מוגבר של אוצרות ערב.

כאשר פתח זרם עולי הרגל המוסלמים מכל קצוות תבל למדינה הקדושה, עיר מולדת מוחמד הנביא, בערב הסעודית, בגלל המלחמה העולמית, נמצא איבן אל-סעוד במצב כלכלי קשה. האמריקאים העניקו לו סכומים גדולים (בזהב וכסף) וערב הסעודית היתה המדינה היחידה במרחב, שקבלה סיוע לפי הסכם החכר והשאל. כתמורה פתחה סעודיה, הארץ הסגורה לזרים, את שעריה לייסוד בסיס אמריקאי פתוח.

אנשים וציוד אמריקאיים החלו זורמים לארץ המדברית (גודלה כחלק חמישי משטח ארצות הברית), כדי לשתת מקור הספקת נפט לצי המזרח הרחוק. אולם רק עם תום המלחמה נגמרה הקמת בית זיקוק קטן וצינור משדות הנפט. (בתחילת הקמת המפעל טובעו שתי אניות, שהובילו מכוונות וציוד, בדרך מארצות הברית).

לשימוש חיצוני בלבד. הארצות עצמן, שבהן נמצא הנפט, אינן צורכות אלא כמויות פערות, כי משקן, לרוב, פרימיטיבי ביותר. הנוזל הסמיך מובל, ברובו המכריע, לשווקים הנמצאים הרחק ממקום מוצאו, באניות הובלה מיוחדות. בזמן האחרון עובר חלק, הגדל והולך, של הנפט המיועד לאירופה, דרך צנורות פלדה, על פני אלפי קילומטרים, לחופי הים התיכון. הסיבה לכך איננה ההסגר החמור שהשלטונות המצריים הטילו על תעלת סואץ,

